SPRAWOZDANIE

Archiwaryusza Dra Stanisława Krzyżanowskiego

za rok 1896.

Archiwum.

Archiwum otrzymało w darze od Prof. Dra Zarewicza dwa dalsze fascykuły aktów po ks. Schindlerze. Zakupiło: rękopis cechowy krawiecki, obejmujący Catalogus magistr. cont. sartor. Crac. z lat 1569—1725; rękopis p. t. Regestrum confraternitatis S. Spiritus z lat 1567 — 1647; cztery dyplomy pergaminowe do dziejów Krakowa, mianowicie: 1. Kazimierza W. z r. 1367, 2. Zygmunta Starego z r. 1523, 3. Zygmunta Augusta z r. 1557, 4. Władysława IV. z r. 1633.

Starania o odzyskanie od rządu aktów wolnego miasta nie zostały dotąd uwieńczone pomyślnym rezultatem.

Muzeum.

Zbiory do przyszłego Muzeum historycznego miejskiego powiększyły się w r. 1896 od Nru 151 do 234, do których wliczone są pamiątki cechowe, wymienione poniżej. Oprócz depozytów otrzymano nadto:

Z Magistratu m. Krakowa na polecenie p. Prezydenta miasta:

Dyplom komitetu Wystawy przemysłu budowlanego we Lwowie z r. 1892 (Nr. 187).

Kupiono od P. Umińskiego 16 tłoków pieczęci krakowskich i kieliszek szklany, stopiony w pożarze m. Krakowa (Nra 170 — 186).

Otrzymano w darze od N. N. cztery tłoki pieczęci (Nra 188, 189, 190, 191).

Od p. Franciszka Bartynowskiego Nr. 197.

Od p. Adama Kajzego czekan, podkowę i tłok mosiężny z XV w. wykopane przy budowie kanałów krakowskich (198, 199, 218).

Do zbioru rycin etc. otrzymano w darze:

Od p. Dra Klemensa Bąkowskiego 25 rycin (fotografij i cynkotypów) z widoków, budowli i zabytków m. Krakowa dawnych i dzisiejszych.

Od p. P. Umińskiego: Zdjęcie z krzyża, podług rzeźby Wita Stwosza z ołtarza N. P. Maryi, chromolitografia.

Od p. Estreichera Tadeusza 2 fotografie dawnych widoków m. Krakowa.

Od p. Prof. Dra B. Ulanowskiego 4 staloryty obrazków z kościoła PP. Norbertanek na Zwierzyńcu

Nabyto od p. Kriegera 3 fotografie dawnych widoków miasta Krakowa i kilka kart dawnego statutu cieśli i murarzy krakowskich.

Od p. Miena fotografię najstarszego dyplomu miasta Krakowa w formacie zmniejszonym.

Biblioteka.

Biblioteka powiększyła się w tym roku o 174 książek i broszur, odnoszących się wyłącznie do Krakowa; mianowicie otrzymano z Magistratu m. Krakowa 68, reszta pochodzi z zakupna (28) i z darów, jakie ofiarowała Akademia Umiejętności i pp. Fr. Bartynowski, Chmiel, Czołowski, En-

gelhardt, Kajzy, Karbowiak, Korzeniowski, Kostecki, Łakociński, Muczkowski, Piekosiński, Tomkowicz. Oprócz tego dział złożony z książek i broszur przysyłanych Magistratowi m. Krakowa z miast innych i wydawnictw przygodnych powiększa się ustawicznie.

Depozyty cechowe.

Depozyty doznały znowu znacznego powiększenia, jakkolwiek jeszcze wiele cechów nie może zrozumieć, że przez nie właśnie ratuje swoje zabytki od rozprószenia. Niejednokrotnie bowiem zdarza się, że zabytki, dokumenty i rękopisy cechowe są przedmiotem handlu pokątnego.

Podaję zestawienie wszystkich depozytów cechowych w r. 1896 otrzymanych w porządku, w jakim do Archiwum nadchodziły.

Cech rusznikarzy, mieczników i szpadników krakowskich (Starszy p. Józef Splichal).

Rusznikarze:

Dyplomy pergaminowe — 5 z lat 1603—1702.

Akty papierowe — 2 z lat 1723—1803.

Księgi rękopiśmienne — 10 z lat 1540—1824.

Miecznicy i Szpadnicy:

Dyplomy pergaminowe — 9 z lat 1508—1761.

Księgi rękopiśmienne — 11 z lat 1541—1822.

Fascykuł aktów luźnych, obejmujący sztuk 106.

Zabytki wymienionych połączonych cechów:

Trzy tabliczki srebrne, wota z XVIII wieku.

Cecha mosiężna mieczników krakowskich z łańcuszkiem z r. 1678.

Dzwonek mosiężny z herbem rusznikarzy.

Laska „wyrobieńców“ cechu rusznikarskiego z ornamentacyami i inkrustacyą (fragment).

Pasyjka mosiężna z wyobrażeniem na spodzie postaci św. Jerzego zabijającego smoka.

Pasyjka drewniana.

Puhar cynowy z r. 1797 z przykrywką; na jej wierzchu syrena.

Kufel cynowy „do obsyłania“ z r. 1797.

Lada cechowa, fornerowana na zewnątrz, z inkrustowanymi herbami mieczników na przodzie — na wewnętrznej stronie wieka malowidło przedstawiające Trójcę Św — po bokach figury klęczące mieszczanina i mieszczki krakowskiej — data r. 1775.

Lada cechowa dębowa.

Dwie skrzynki cechowe.

Skarbonka, skrzyneczka mała, w niej monety polskie i austryackie.

Cztery monety srebrne (trzy pięciofrankówki i talar bawarski z uszkiem srebrnem i wyrytemi literami „W. K. 1831“.

„Dobry obyczaj“; dyscyplina skórzana z herbami mieczników.

Dwie rękojeści, inkrustowane mosiądzem z herbem mieczników i miasta Krakowa.

Chorągiew cechowa, zielona — w środku wszyte na płótnie olejne malowania: z jednej strony Chrystus z chorągiewką, z drugiej godła cechowe: pistolety, strzelby, miecze i szpady, u spodu półksiężyc na półkuli niebieskiej, rożkami do góry zwrócony, ponad godłami korona — wokoło napis: „Cech zjednoczony ruśnikarzy, mieczników, narzędników etc. oraz wszelkich wyrobów stalowych 1852“.

Gałka mosiężna z drzewca chorągwi cechowej z wyrytemi nazwiskami starszych cechu.

Cech ciesielski:

Dyplomy pergaminowe — 15 z lat 1525 — 1726.

Cech kichlarski (piernikarzy). (Starszy p. Stanisław Wójcikiewicz).

Dyplomy pergaminowe — 8 z lat 1609 — 1767.

Rękopisy — ksiąg 16 z lat 1643 — 1856.

Fascykuł aktów luźnych z XVIII i XIX wieku (sztuk 39).

Przedmioty cechowe:

Pasyjka mosiężna

Lada cechowa z r. 1781.

Cech czerwonych garbarzy, białoskórników i rękawiczników (Starszy p. Radca miejski Witalis Szpakowski).

Dyplomy:

Czerwoni garbarze. Dyplomów pergaminowych 12 z lat 1423 — 1774 i 1 kopiarz papierowy

Białoskórnicy. Dyplomów pergaminowych 7 z lat 1549 — 1751 i 3 zeszyty papierowe z lat 1658 — 1701.

Rękawicznicy. Dyplomów pergaminowych 3 z lat 1618 — 1676.

Rękopisy:

Czerwoni garbarze. Ksiąg 13 z lat 1723 — 1854.

Białoskórnicy. Ksiąg 6 z lat 1590 — 1882 i fascykuł aktów luźnych.

Rękawicznicy. Ksiąg 6 z lat 1601 — 1858 i fascykuł aktów luźnych od XVI — XIX wieku.

Zabytki cechowe:

Blacha miedziana rytowana z widokiem i herbem Krakowa, po bokach wśród ornamentów Anioł Stróż pokazujący miasto wędrownemu czeladnikowi i wyprowadzający go z niego.

Czerwoni garbarze mistrze:

Wotów srebrnych 15, na nich rytowane lub wykuwane postacie świętych, godło cechu czerwono-garbarskiego, imiona i rok składających wota czeladników przy wpisywaniu na majstrów.

Infuła srebrna i kurwatura pastorału z obrazu św. Mikołaja z ołtarza cechu czerwonych garbarzy na Piasku.

Dzwonek mosiężny cechowy.

Pasyjka drewniana z wizerunkiem mosiężnym.

Tabliczek skórzanych z godłem cechowem i nazwiskami majstrów 26.

Puszka blaszana z przykrywką do zbierania wkładek.
Dwie lady mistrzów.

Czerwoni garbarze czeladź:

Puhar poczesny (willkom) cynowy z wyrytym herbem czerwonych garbarzy i nakrywka, na której rycerz z tarczą.
Cztery kufle cynowe z przykrywkami i wyrytymi herbami cechowymi.
Lada czeladzi.

Białoskórnicy i rękawicznicy:

Tłok pieczęci mistrzów srebrny z drewnianym trzonkiem.
Tłok pieczęci czeladzi, mosiężny, z drewnianym trzonkiem.
Trzy kostki mosiężne do gry.
Para rękawic z manszetami, irchowych (meisterstück) haftowanych w deseń jedwabiem.
Lada rękawiczników, od wewnątrz wieka malowania: orzeł polski, herb Augusta III. i miasta Krakowa i napisy.

* * *

W roku 1896 przeprowadzono opisanie i zinwentaryzowanie wymienionych nabytków i depozytów, a inwentarz muzealny jest w całości ukończony Praca nad naukowem uporządkowaniem archiwum postępowała ciągle. Zbiór dyplomów rozdzielono według gmin, jakie dzisiejszy Kraków składają, przyczem oczyszczono je i przeprowadzono rewizyę dawnych kartek katalogowych, nadto skonsygnowano kilkadziesiąt dokumentów cechowych.

Obok dyplomów pergaminowych uzupełniono akty królewskie papierowe i wszystkie kategorye dawniej potworzonych fascykułów aktami wydobytymi z kilkunastu fascykułów aktów luźnych z lat 1710 — 1720.

Niepodobna tu wyliczać szczegółowo kilku tysięcy aktów i kilkudziesięciu działów, podanych zresztą w poprzednich

sprawozdaniach — nieraz z zestawionych systematycznie luźnych fragmentów tworzą się całości ciekawe i ważne, które czekają na oprawienie w tomy; to nastąpi jednak dopiero po rozbiciu reszty fascykułów, nad czem praca jest w toku.

Przed przystąpieniem do inwentaryzacyi ksiąg potrzeba zdać sobie dokładną sprawę z t. zw. ich genealogii t. j. sposobu, w jaki nowe działy wyłączały się z dawnych i tej właśnie pracy dokonano przy najstarszych księgach krakowskich i kazimierskich, przeprowadzając szczegółową ich kollacyę.

Aby móc należycie rozwinąć naukową działalność urzędników archiwum, okazała się potrzeba przydzielenia im do pomocy dyurnisty celem przepisywania inwentarzy, katalogów i indeksów, lub załatwienia pod ich kontrolą niektórych czynności mechanicznych. Archiwaryusz przedstawił komisyi archiwalnej odpowiedni wniosek, wskazując w motywach, że uporządkowanie archiwum postąpiło już tyle, że inwentaryzowanie ksiąg będzie można wkrótce rozpocząć, z drugiej zaś strony, dla zamierzonych prac historycznych o Krakowie należy przygotować materyał i do indeksowania ksiąg przystąpić. Komisya uwzględniła wniosek powyższy i przedłożyła go Radzie miasta, która w dniu 1 października potrzebną na ten cel kwotę 300 złr. rocznie do budżetu wstawić uchwaliła.

Uporządkowanie cennego zbioru dyplomów, wynoszącego przeszło 800 pergaminów, pozostawia ciągle wiele do życzenia z powodu niewłaściwego pomieszczenia go w szafie z głębokiemi szufladami, wskutek czego jest zbyt wiele sztuk w każdej, a przy wyjęciu jednego dokumentu ze środka wywraca się cały porządek; nadto dyplomy złożone w kilkoro nie mogą być należycie konserwowane. Dla wygodnego ich rozłożenia i przechowania potrzebaby kilku szaf, których niema gdzie postawić. Dla braku miejsca nie można było dotąd ułożyć kilkuset fascykułów z czasów wolnego miasta, widoków, planów, rycin, ani cennych już depozytów cechowych uczynić przystępnymi szerszej publiczności i przez

to zachęcić te cechy, które jeszcze swoich zabytków nie złożyły.

Potrzeba rozszerzenia budynku dla pomieszczenia archiwum, a szczególnie działu dyplomów pergaminowych, biblioteki, muzeum i depozytów cechowych jest z każdym rokiem bardziej naglącą.

Budownictwo przedłożyło plany przebudowy gmachu archiwalnego, a komisya archiwalna wyraziła o nich swoją opinię i uchwaliła w d. 25 czerwca z. r. co następuje:

1) Na zbiory archiwalne i muzeum miejskiego adaptuje się całe pierwsze piętro, na którem mieścić się będą *a)* kancelarya archiwaryusza; *b)* pracownia dla czytelników; *c)* sala na bibliotekę rzeczy tyczących się miasta Krakowa; *d)* dwa pokoje archiwalne; *e)* sala muzealna; *f)* gabinet do odlewania pieczęci.

2) Plany wypracowane przez Budownictwo przyjmuje się w zasadzie ze zmianami poczynionemi przez Zarząd archiwum.

3) Okna we wszystkich salach mają mieć szyby lustrowe i opatrzone ozdobnemi kratami.

4) We wszystkich szczegółach urządzenia lokalu parteru i pierwszego piętra, Budownictwo przed wykonaniem kosztorysów ma się porozumieć z Zarządem Archiwum. Komisya archiwalna nadmienia przytem, że wszystkie sale archiwalne mają być ogrzewane parą (centralnie), sklepione, i to albo sklepieniem beczkowem, albo też kasetonowem, a nie sklepieniem na szynach, jak projektuje Budownictwo, nieodpowiadające bynajmniej celowi, do którego sale służyć mają. Arkady na dziedzińcu i na pierwszem piętrze mają być zatrzymane, sale kancelaryjne połączone dzwonkami elektrycznymi.

Rychłe przystąpienie do wykonania uchwał powyższych byłoby ze względu na rozwój archiwum pod każdym względem pożądane.

Zarząd archiwum przedstawił również wniosek wydawania czasopisma do dziejów Krakowa, jako organu archi-

wum — Komisya archiwalna wyraziła jednak na wniosek prof. Ulanowskiego życzenie, by rzeczą tą zajęło się raczej Towarzystwo, o jakiego powstaniu głosy się odzywają. Wskutek tego za inicyatywą archiwaryusza poczyniono z końcem roku 1896 kroki wstępne, mające na celu powstanie Towarzystwa miłośników historyi i zabytków Krakowa.

Dziennik podawczy Archiwum liczył numerów 55, wydano 2 odpisy wierzytelne, 8 wyjaśnień urzędowych, przeprowadzono większą kwerendę do historyi Platera, komendanta Krakowa z pocz. XVII wieku, podczas wojny szwedzkiej. Z archiwum korzystało osób 15 przez dni 400.

Z kredytu **350 zła.** na dalsze urządzenie Archiwum wydano:

za różne przedmioty muzealne nabyte od p. Umińskiego	30 zła. 13 ct.
za dwa rękopisy, cztery dyplomy pergaminowe królów polskich i dwadzieścia dwie fotografie	54 zła. 60 ct.
za druk sprawozdania	14 zła. 10 ct.
za roboty introligatorskie	40 zła. 87 ct.
za dwa biurka dębowe.	200 zła. — ct.
za nowy stół i naprawy stolarskie	18 zła. — ct.
za dywaniki, kałamarz i kubeł na węgle. .	21 zła. — ct.
za formę i sztelarzyk do odlewania pieczęci	5 zła. — ct.
razem . .	383 zła. 60 ct.

Niedobór w sumie 33 zła. 60 ct. pokryto za zgodą Magistratu z oszczędności uzyskanych przy wydatkach na opał, powstałych przez odpowiedni rozdział kubatury sal archiwum i szkoły handlowej.

Kredyt **50 zła.** na powiększenie biblioteki użyto na cel wskazany.

Komisya archiwalna przyznała także kredyt dodatkowy na dyurnum w r. 1896 w kwocie **87 zła. 50 ct.**

Z kwoty **30 zła.** wyasygnowanej na wydatki kancelaryjne zakupiono materyałów i przyborów za 21 zła. 92 ct.

(kwit firmy J. F. Fischera), pozostałe 8 zła. 08 ct. wydano wedle załączonego rachunku.

Dochód z opłat archiwalnych, administrowany osobno w myśl § 21 stat. arch. wynosił 47 zła. 50 ct. Wydatki są następujące:

pokrycie niedoboru z r. 1895	14 zła. 69 ct.
do kredytu 50 zła na powiększenie biblioteki dodano	11 zła. 20 ct.
razem . .	25 zła. 89 ct.

Pozostałość na rok 1897 wynosi 21 zła. 61 ct.

W Krakowie, dnia 2 stycznia 1897 r

Dr. Stanisław Krzyżanowski.

Nakładem Gminy miasta Krakowa. — Czcionkami drukarni Związkowej w Krakowie.